

MIHAI ANIȚEI
MIHAELA CHRAIF
VLAD BURTĂVERDE
TEODOR MIHĂILĂ

Tratat de psihologia personalității

Cuprins

7	<i>Cuvânt-înainte</i>
13	Partea întâi Introducere în conceptul de personalitate
15	<i>Capitolul 1.</i> Scurt istoric al conceptului de personalitate
33	<i>Capitolul 2.</i> Definirea personalității
53	Partea a doua Teoriile personalității
55	<i>Capitolul 3.</i> Teoria biologică a personalității
74	<i>Capitolul 4.</i> Teoria genetică și ambientală a personalității
94	<i>Capitolul 5.</i> Teoria evoluționistă a personalității
106	<i>Capitolul 6.</i> Teoria psihodinamică a personalității
123	<i>Capitolul 7.</i> Teoria umanistă a personalității
140	<i>Capitolul 8.</i> Teoria comportamentală a personalității
156	<i>Capitolul 9.</i> Teoria cognitivă a personalității
173	<i>Capitolul 10.</i> Teoria trăsăturilor de personalitate
195	Partea a treia Personalitate și profesie
197	<i>Capitolul 11.</i> Personalitatea și performanța în muncă
211	<i>Capitolul 12.</i> Personalitate și atitudini, comportamente organizaționale
225	<i>Capitolul 13.</i> Personalitate și leadership
242	<i>Capitolul 14.</i> Personalitatea și stresul ocupațional
256	<i>Capitolul 15.</i> Personalitatea modală

6	267	Partea a patra	Personalitate și comportament
	269	<i>Capitolul 16.</i>	Personalitate și diferențe interculturale
	281	<i>Capitolul 17.</i>	Personalitate și comportament social
	292	<i>Capitolul 18.</i>	Personalitate și sexualitate
	302	<i>Capitolul 19.</i>	Tulburările de personalitate
	331	<i>Capitolul 20.</i>	Personalitate și comportament alimentar
	345	<i>Capitolul 21.</i>	Personalitate și comportament proactiv/agresiv
	355	Partea a cincea	Evaluarea personalității
	357	<i>Capitolul 22.</i>	Elemente de bază în măsurarea psihologică
	385	<i>Capitolul 23.</i>	Evaluarea personalității
	407	<i>Referințe bibliografice</i>	

Cuvânt-înainte

Lucrarea de față este o abordare globală și exhaustivă a conceptului de personalitate și dorește să analizeze acest concept din cât mai multe perspective științifice, fiind adresată specialiștilor în psihologie și din domeniile conexe. Tratatul este rezultatul unei documentări temeinice și experienței în evaluarea psihologică a personalității, având ca punct de pornire cartea *Psihologia personalității aviatorului* (Aniței, 2000). Acest prim pas de analiză științifică a personalității în cadrul profesiei de aviator a adus cu sine rezultate excepționale și descoperirea unor particularități unice ale piloților din cadrul aviației și validarea structurii personalității modale.

Personalitatea este unul dintre cele mai importante și mai studiate concepte în literatura de specialitate, existând o mulțime de opinii, teorii și păreri. Mergând pe o linie exhaustivă, în această lucrare sunt prezentate principalele teorii și curente ale psihologiei moderne din sfera personalității, dar și noile tendințe datorită cărora acest concept este în continuă dezvoltare.

Lucrarea este structurată în cinci părți și 23 de capitole. O astfel de abordare este necesară pentru a putea explora și analiza personalitatea în mod gradual. Dacă în prima parte este prezentată personalitatea din prisma istoriei și a definițiilor postulate de marii psihologi moderni, a doua parte propune o abordare filosofico-teoretică, fiind prezentate principalele teorii ale personalității cu toate elementele și componentele definitorii. În partea a treia, accentul este pus pe relația dintre personalitate și profesie, ceea ce în ziua de astăzi se numește psihologia organizațională, cu toate componentele sale aferente. În partea a patra, s-a pus accentul pe ceea ce numim personalitate și comportament, cu accent pe comportamentul individului în societate, influența personalității asupra comportamentului, dar și pe alți factori de natură socială. În partea a cincea sunt prezentate elementele de bază în măsurarea personalității, cât și principalele metode și instrumente de evaluare a personalității.

Primul capitol descrie istoricul conceptului de personalitate plecând de la conceptele și ideologiile filosofilor greci până la ceea ce înseamnă personalitatea în ziua de azi, trecând prin toate etapele istorice importante. Aici sunt amintiți psihologi ca: Henry Murray, Gordon Allport, Raymond Cattell, Kurt Lewin, iar lista poate continua până la psihologii contemporani care studiază personalitatea din perspectiva teoriei lexicale: Paul Costa Jr, Robert McCrae și Lewis Goldberg.

Al doilea capitol este dedicat definirii personalității, acest capitol fiind o sinteză a tuturor definițiilor și opiniilor marilor psihologi care și-au dedicat timpul studiului conceptului de personalitate. Plecând de la termenul din latină „persona”, care se referea la o mască purtată de actori într-o piesă de teatru, personalitatea a avut privilegiul de a primi o multitudine de abordări și definiții, mai mult sau mai puțin exhaustive. De la abordarea psihanalitică până la teoria lexicală sau cea biologică, personalitatea este văzută în psihologia modernă ca o complexitate de elemente unice.

Capitolul al treilea prezintă teoria biologică a personalității, în care sunt detaliate structuri ale personalității din punct de vedere fiziologic. Tot în acest capitol sunt prezentate perspectivele lui Ivan Pavlov despre personalitate, tipurile de temperament identificate de acesta, dar și somatotipurile lui Sheldon. Odată cu avansarea tehnologiei și a neuroștiințelor, Robert Cloninger a dezvăluit faptul că cei mai importanți neurotransmițători care determină trăsăturile de personalitate sunt dopamina, serotonina și norepinefrina.

Capitolul al patrulea abordează teoria personalității din perspectivă genetică și environmentală, unde sunt prezentate o serie de elemente genetice care influențează personalitatea individului. Tot în acest capitol sunt prezentate rezultate cu privire la metodologia aplicată pentru a determina influența genetică asupra personalității, dar și studii care confirmă faptul că factorul genetic explică în jur de 40–60% din personalitate.

Al cincilea capitol prezintă teoria personalității din perspectivă evoluționistă și elementele care au stat la baza dezvoltării acestei teorii. În acest capitol sunt prezentate comportamente și trăiri care ne-au ajutat să supraviețuim până în ziua de azi.

Capitolul al șaselea prezintă teoria psihodinamică a personalității, în care sunt descrise perspectivele psihanalitice freudiene asupra personalității, dar și elemente care compun această perspectivă. Se-ul este unul dintre aceste elemente, reprezentând dimensiunea în care se regăsesc toate instinctele și pulsionile, fiind sursa energiei psihice și a libidoului. Al doilea element este Eul, prezentat ca dimensiune conștientă și rațională a personalității. Supraeul, al treilea element, este instanța psihică

ce îl determină pe individ să facă diferența între ceea ce este greșit în raport cu normele sociale. Tot în acest capitol sunt prezentate mecanismele de apărare și dezvoltarea personalității din perspectivă psihanalitică.

În capitolul al șaptelea este prezentată teoria umanistă a personalității, dezvoltată de marele psiholog Carl Rogers. Din perspectiva lui Rogers, rolul central în teoria personalității îl are autoactualizarea. Rogers afirmă că individul, încă de la naștere, are tendința de a-și actualiza potențialul constructiv și sănătos, promovând două dimensiuni ale sinelui: sinele și sinele ideal. În opinia lui Carl Rogers, sinele este elementul total conștient, fiind personalitatea de suprafață. Sinele ideal este văzut ca modalitatea persoanei de a percepe sinele într-o manieră idealistă.

În al optulea capitol este prezentată teoria comportamentală a personalității, în care sunt prezentate concepte ca behaviorismul științific, condiționarea operantă, condiționarea clasică, pedeapsa și întărirea comportamentului. Dacă fondatorul behaviorismului este Burrhus Skinner, o perspectivă asemănătoare este dezvăluită și de Arthur Staats, care a dezvoltat anumite tratamente și elemente pentru analiza limbajului la vârste timpurii.

Al nouălea capitol prezintă teoria cognitivă a personalității, unde psihologul George Kelly a avut un rol deosebit de important. Din perspectiva lui Kelly, indivizii interpretează evenimentele și situațiile din viața de zi cu zi, având o interpretare unică, de aici plecând și conceptul de diferențe individuale. În acest capitol sunt prezentate și concepte ca anticiparea evenimentelor de viață și teoria constructului personal, care este prezentat și detaliat, fiind compus din 11 corolare. În continuare, capitolul prezintă elemente practice de evaluare, folosite în psihoterapie, relația dintre această teorie și teoria lexicală, psihopatologia din perspectiva teoriei cognitive, evaluarea și tratamentul schizofreniei din perspectiva lui George Kelly.

În capitolul al zecelea, care încheie și partea a doua a teoriilor de personalitate, este prezentată teoria trăsăturilor de personalitate. Bazele acestei teorii au fost puse de Gordon Allport. Această teorie a personalității a fost continuată de Raymond Cattell, care a folosit analiza factorială pentru a determina structura factorilor de personalitate, ceea ce a dus la dezvoltarea instrumentului de personalitate 16-PF. În momentul de față, cel mai folosit model al teoriei lexicale este cel propus de Costa și McCrae, care au dezvoltat cinci factori de personalitate, fiecare factor cu fațetele sale, denumindu-i: Nevrotism, Extraversie, Deschidere spre experiență, Agreabilitate și Conștiinciozitate.

Capitolul al unsprezecelea, primul capitol din partea a treia, tratează personalitatea și profesia. În acest capitol este prezentată relația

10 dintre personalitate și performanță în muncă, cu accent pe definirea performanței în muncă, pe caracteristicile performanței, dar și pe relația dintre factorii de personalitate și performanța la locul de muncă. Această relație este intens studiată în zona psihologiei organizaționale, personalitatea fiind al doilea predictor al performanței ocupaționale, după abilitatea mentală generală.

Capitolul al doisprezecelea prezintă relația dintre personalitate, atitudini și comportamente organizaționale, ca factori importanți în determinarea performanței la locul de muncă. În continuare, sunt prezentate aceste comportamente și atitudini în relație cu personalitatea.

În capitolul al treisprezecelea este prezentată personalitatea în relație cu leadershipul (capacitatea de a conduce), fiind amintite principalele teorii ale leadershipului. Sunt prezentate diferitele tipuri de leadership și definiții ale conceptului. În acest capitol se pune accentul și pe relația dintre personalitatea observabilă și leadership și pe relația acestuia cu trăsăturile neobservabile, numite în literatura de specialitate „dark side”.

Al paisprezecelea capitol are ca obiectiv relația dintre personalitate și stresul ocupațional. Stresul ocupațional este un concept studiat intens în literatura de specialitate, influențând puternic performanța la locul de muncă. Relația dintre cele două concepte, a fost îndelung studiată, deoarece anumiți factori de personalitate, ca nevrotismul, se află în strânsă relație cu stresul ocupațional.

Capitolul al cincisprezecelea este capitolul în care este prezentată personalitatea modală. Personalitatea modală este o abordare unică în care se prezintă particularitățile personalității în cadrul profesiilor. În acest capitol, sunt prezentate personalitatea modală a aviatorului, inginerilor și agenților de vânzări.

Capitolul al șaisprezecelea este primul capitol din partea a patra, în care se prezintă personalitatea și diferențele interculturale, unde se pune accent pe diferențele de personalitate din perspectiva celor cinci factori, demonstrându-se științific faptul că teoria lexicală poate fi replicată cu succes în majoritatea culturilor și societăților existente.

În capitolul al șaptesprezecelea sunt prezentate personalitatea și comportamentul social. Comportamentul social se referă la relațiile personale, performanța academică, sănătatea fizică, comportamentul cetățenesc și hărțuirea la locul de muncă, iar relația cu personalitatea este importantă, deoarece aceste comportamente sociale o influențează și sunt influențate de personalitate.

În capitolul al optsprezecelea este prezentată relația dintre personalitate și sexualitate, acest concept fiind foarte important pentru indivizi în ziua de azi. Conceptul de sexualitate este împărțit în excitare sexuală și

angajament sexual, prezentându-se diferențele de personalitate privind orientarea sexuală și tulburările de personalitate asociate comportamentului sexual deviant.

Capitolul al nouăsprezecelea tratează una dintre cele mai cunoscute teme de psihologia personalității. Tulburările de personalitate sunt studiate în context clinic, fiind comportamente deviante care nu sunt acceptate de societate. În acest capitol sunt descrise principalele tulburări de personalitate, caracteristicile definitorii, dar și criteriile de diagnosticare din DSM-V.

În capitolul al douăzecilea este prezentată relația dintre personalitate și comportamentul alimentar, plecând de la trăsături de personalitate ca impulsivitatea și compulsivitatea, aflate în strânsă relație cu tulburările alimentare, și până la tulburările de personalitate de tip borderline, evitantă și compulsiv-obsesivă, care determină la rândul lor tulburări alimentare.

În capitolul al douăzeci și unulea, este prezentată relația dintre personalitate și comportamentul proactiv și agresiv. Comportamentul proactiv este un comportament stabil care are ca scop schimbarea mediului înconjurător, având o validitate incrementală asupra personalității și abilităților mentale generale, ca predictor ai performanței la locul de muncă. Comportamentul agresiv este în strânsă legătură cu personalitatea, factorii de personalitate fiind predictor ai comportamentului agresiv, atât în general, cât și în contextul traficului. Capitolul prezintă agresivitatea șoferilor și predictorii care influențează această agresivitate.

Capitolul al douăzeci și doilea este fundamental pentru personalitate, mai ales pentru testarea, evaluarea și înțelegerea din perspectivă științifică a personalității, fiind prezentate pe larg o serie de elemente de statistică și psihometrie pentru o mai bună apreciere a capitolelor ce urmează, dar și a cristalizării informațiilor care stau la baza măsurării personalității.

În capitolul al douăzeci și treilea este prezentată evaluarea personalității, punându-se accent pe metodele de colectare a datelor privind trăsăturile de personalitate, metodele nonștiințifice de măsurare a personalității și, în final, metodele științifice de măsurare. Metodele științifice se referă în general la interviul de selecție, centrul de evaluare și autoevaluarea prin instrumente standardizate. În acest capitol sunt prezentate cele mai cunoscute instrumente de personalitate existente în literatura de specialitate, dar și sfaturi cu privire la instrumentele adaptate și standardizate privind spațiul cultural românesc.

Partea întâi

Introducere în conceptul de personalitate

Scurt istoric al conceptului de personalitate

Personalitatea umană a reprezentat un subiect de studiu încă din Antichitate, când filosofi greci precum Aristotel, Platon sau Hipocrate și-au prezentat pe rând propriile concepții și teorii despre personalitatea umană. Deși înțelesul științific de azi al termenului de personalitate diferă semnificativ de teoriile filosofilor din Antichitate, trebuie să fim de acord că, fără contribuția lor, psihologia personalității nu ar fi putut ajunge la nivelul de dezvoltare la care se află în zilele noastre. În domeniul psihologiei, personalitatea a fost studiată intens încă din secolul al XIX-lea, comportamentul uman începând să fie explicat prin prisma teoriilor condiționării clasice propuse de Pavlov, a teoriei psihanalitice elaborate de Sigmund Freud sau a psihologiei analitice (Carl Jung).

Datorită caracterului interdisciplinar și al oscilațiilor orientărilor științifice ale cercetătorilor care au studiat personalitatea au existat foarte puține lucrări despre istoria personalității (McAdams, 1997; Winter și Barenbaum, 2008; Dumont, 2010). Aceste lucrări de referință au prezentat istoria personalității punând accentul pe diferite aspecte ale studiului personalității, însă atunci când vine vorba despre principalele evenimente care au marcat istoria acestui domeniu de studiu, toate aceste lucrări au căzut de acord asupra aceluiași eveniment, întărind relevanța istorică a psihologiei personalității.

Toate lucrările despre istoria personalității afirmă că bazele psihologiei personalității, ca domeniu în cercetarea psihologică, au fost puse în anii 1930. În acea perioadă, în psihologie a fost studiat intens caracterul, de către germani, în timp ce în Marea Britanie și Statele Unite ale Americii psihologia era dominată de studii experimentale și studii corelaționale care vizau explicarea diferențelor psihologice dintre persoane. Pentru a integra toate aceste studii și pentru a facilita și încuraja studiul științific al personalității, marii cercetători în psihologie de la acea vreme au pus bazele primei reviste de psihologia personalității, intitulată *Character and Personality*. Primul număr al acestei reviste a apărut în anul 1932. În

16 deschiderea primului număr s-a aflat articolul lui McDougall (1932), citat în McAdams (1997), care a făcut o sinteză și un rezumat al principalelor cercetări despre caracter și personalitate de la acea vreme, fiind unul dintre cele mai importante articole publicate la vremea respectivă.

Conform lui McAdams (1997), cel care a introdus psihologia personalității pe scena științelor sociale a fost Gordon Allport, lucrarea sa intitulată *Personality: A psychological interpretation* (Allport, 1937, citat în McAdams, 1997) fiind prima lucrare complexă cu caracter științific din psihologia personalității.

Gordon Allport s-a născut în Statele Unite ale Americii în anul 1897. A obținut licența în psihologie la Harvard University în anul 1919. În anul următor a vizitat numeroase universități din Europa, desfășurându-și activitatea didactică la Istanbul. În același an s-a întâlnit pentru prima oară cu Sigmund Freud. În urma acelei întâlniri Allport a declarat că a fost șocat de viziunea pesimistă și negativistă a lui Freud despre persoana umană. A primit titlu de doctor în psihologie în anul 1922 în cadrul Universității Harvard. Cu excepția a doi ani în care a predat în Europa și a patru ani în care a predat la Dartmouth University, Gordon Allport și-a petrecut întreaga carieră în cadrul Departamentului de psihologie de la Harvard University. Cursul de Psihologia Personalității pe care acesta l-a ținut în cadrul Harvard University se consideră a fi primul curs pe această temă care a fost ținut în Statele Unite.

Allport și-a propus să ofere comunității științifice o altfel de viziune asupra persoanei umane și comportamentului, o viziune diferită față de cea psihanalitică. Spre deosebire de abordarea psihanalitică a personalității care vedea comportamentul uman ca fiind determinat de motivații inconștiente și iraționale, viziunea lui Allport despre comportamentul uman s-a bazat pe conștient și pe aspecte concrete ale personalității. El era de părere că inconștientul și mecanismele de apărare joacă un rol important doar în zona psihopatologiei și tulburărilor de personalitate. De asemenea, Gordon Allport a fost printre primii care au studiat personalitatea în afara zonei clinice și de psihopatologie, fiind interesat în primul rând de studierea empirică a personalității. Allport a criticat teoria psihanalitică asupra personalității, considerând că motivațiile și nevoile specifice vârstei adulte nu sunt dependente de evenimente trăite în perioada copilăriei. În elaborarea teoriei sale, Allport a plecat de la premisa că fiecare individ este caracterizat de un model unic de personalitate, iar psihologia ar trebui să se concentreze pe studiul acestei unicități, punând accentul pe studierea diferențelor dintre persoane. În concepția lui Allport, psihologia personalității reprezintă studiul persoanei umane. El a definit personalitatea ca fiind organizarea dinamică în cadrul individului a acelor

sisteme psihofizice care determină adaptarea unică la mediul său. Deși a trecut aproape un secol de la apariția acestei definiții a personalității, ea este valabilă și în prezent (McAdams, 1997).

La acea vreme, cercetătorii preocupați de psihologia personalității erau de părere că psihologia personalității are trei principale caracteristici care îi oferă propria identitate. Acestea sunt (1) studiul persoanei ca întreg, (2) studiul motivației umane și (3) studiul diferențelor psihologice dintre persoane (McAdams, 1997). Viziunea lui Gordon Allport despre personalitate a coincis cu prima caracteristică a psihologiei personalității, studiului persoanei ca întreg.

Așa cum afirmă McAdams (1997), în teoria lui Allport caracterul unitar și cel de întreg al persoanei sunt cel mai bine explicate prin conceptul de *sine* sau de *proprium*, așa cum denumeste autorul sinele în cartea sa. Pentru Allport, sinele este format din toate acele aspecte ale personalității care îi oferă acesteia caracterul de tot unitar. Sinele este format din opt dimensiuni, fiecare dintre ele făcându-și apariția într-un anumit punct al dezvoltării individuale. În ordinea în care apar în timpul dezvoltării individuale acestea sunt (1) sentimentul sinelui corporal, (2) identitatea de sine, (3) stima de sine, (4) extensia sinelui, (5) imaginea de sine, (6) sinele rațional, (7) lupta pentru atingerea obiectivelor și (8) sentimentul de sine unificator ce reprezintă pe de-a întregul caracterul unitar al persoanei care este în continuă schimbare și transformare pe întreaga existență a individului. Așadar, prima caracteristică definitorie a psihologiei personalității, studiul persoanei ca un întreg unitar, este explicată de Allport prin intermediul conceptului de sine și a dimensiunilor sale componente.

Un alt pionier al psihologiei personalității este Henry Murray. Murray s-a născut la New York în anul 1893. După ce a absolvit liceul Groton, a fost admis la Facultatea de istorie din cadrul Harvard University. La puțin timp după aceea a abandonat cursurile de istorie din cauza rezultatelor mediocre pe care le obținuse. Începutul carierei sale a fost caracterizat de o evoluție sinusoidală. A luat parte la un curs de psihologie generală, însă, nefiind atras de subiect, a renunțat după cea de-a doua prelegere, nemaiparticipând la alt curs de psihologie pentru mulți ani, până când a început chiar el să predea psihologia. A absolvit Facultatea de medicină din cadrul Columbia University în anul 1919. De asemenea, a dobândit un masterat în biologie la Columbia University și a început să predea fiziologie la Harvard. În anul 1927 a obținut doctoratul în biochimie la Cambridge University. Murray era cunoscut ca un tip empatic mereu preocupat de starea psihologică a pacienților săi. Totuși, nu a avut contact direct cu psihologia ca știință până în momentul în care a citit cartea *Tipurile psihologice* de Carl Jung pe care a găsit-o în biblioteca facultății și

de care s-a declarat a fi fascinat. Tot în perioada respectivă, Murray s-a confruntat cu unele conflicte interioare legate de viața personală și familială, fapt ce l-a determinat să meargă la Zürich pentru a-l întâlni pe Carl Jung și pentru a lucra cu acesta. A petrecut o lună împreună cu creatorul psihologiei analitice, timp în care acesta a reușit să rezolve conflictele interioare ale lui Henry Murray.

La fel ca Allport, Murray a studiat personalitatea umană din perspectiva unei viziuni unitare asupra persoanei. Pentru Murray personalitatea tipică „este un flux de viață puternic și subiectiv, conștient și inconștient: o șoaptă într-o galerie unde răsună voci din trecutul îndepărtat; un flux de fantezii cu amintiri despre evenimente trecute ce plutesc, curenți de complexe rivale, intrigi și contraintrigi, sugestii pline de speranță și idealuri... O personalitate este asemenea unui congres plin de oratori și grupuri de presiune, de copii, demagogi, comuniști, izolaționiști, negustori de război, lobby-iști, Cezari și Hristoși, Machiavelli și Iuda, conservatori și revoluționari” (Murray, 1940, pp. 160–161, citat în McAdams, 1997). Spre deosebire de Allport, a cărui teorie a fost ghidată de un iluminism bazat pe culturalizare, operele lui Murray au fost ghidate de romantism. În timp ce Allport vedea mintea umană ca fiind rațională, structurată și organizată, Murray și-a concentrat atenția asupra a ceea ce era irațional, pasional și încărcat de emoții și conflicte. Henry Murray a fost printre puținii care au încercat să aducă esența operelor lui Freud și mai ales a lui Jung în centrul psihologiei științifice (McAdams, 1997).

Murray stabilește patru elemente de bază ale studiului personalității (personologie): *needs, press, thema, unity thema*. Primul element este reprezentat de nevoi. Murray a conceptualizat 20 de nevoi principale ale ființei umane, printre care se numără: nevoia de realizare, nevoia de apartenență, dominarea sau jocul. O nevoie reprezintă forța de organizare a percepțiilor, cognițiilor și acțiunilor în așa fel încât să transforme o situație neplăcută într-o anumită direcție. Termenul *press* se referă la un anume context care servește ca o oportunitate sau dimpotrivă, ca un obstacol pentru exprimarea unei nevoi. Perceperea subiectivă a individului a situației respective este denumită de către Murray *beta press*, iar natura obiectivă a situației contextuale se numește *alpha press*. *Thema* reprezintă o interacțiune repetată dintre nevoie și presiune. *Unity thema* reprezintă o interacțiune între mai multe nevoi și presiuni, astfel încât conduce la alcătuirea de porțiuni și segmente semnificative din viața individului (McAdams, 1997). Se observă diferența dintre teoriile lui Allport și Murray despre personalitatea umană, primul fiind convins de caracterul și structura unitară a personalității exprimată prin intermediul sinelui (*proprium*), iar cel de-al doilea considerând că la baza comportamentului

uman stau în primul rând cele douăzeci de nevoi. Teoria sa a îmbinat ideile psihanalitice cu elemente din operele lui McDougall și Lewin și elemente din medicină, mitologie și chiar literatură universală (McAdams, 1997).

În același timp cu Allport și Murray, un alt mare cercetător al psihologiei personalității, care a marcat semnificativ evoluția psihologiei ca știință în secolul XX, a pus bazele unei teorii diferite a personalității care a avut un impact cel puțin egal cu al celor doi mari cercetători prezentați anterior. Numele acestui mare psiholog este Kurt Lewin.

Lewin s-a născut în anul 1890 în Polonia. În 1905 familia lui s-a mutat în Germania, la Berlin. În anul 1909 a devenit student la medicină la Universitatea din Freiburg, apoi s-a transferat la Universitatea din München pentru a studia biologia. Mai târziu, a început să fie interesat de fenomene sociale, studiind problema drepturilor femeii, ca mai apoi să se dedice studiului psihologiei din perspectiva gestaltistă. A obținut titlul de doctor în psihologie la Universitatea din Berlin sub îndrumarea lui Carl Stumpf. În 1933 Lewin a emigrat în Statele Unite, devenind cetățean american în anul 1940, începând activitatea de cercetare și activitatea didactică la Cornell University. Kurt Lewin este considerat unul dintre pionierii psihologiei aplicate, sociale și organizaționale în Statele Unite. De asemenea, este cunoscut ca fiind fondatorul psihologiei sociale și dinamicii grupurilor.

Atât Gordon Allport, cât și Henry Murray au presupus că interacțiunea dintre persoană și mediul înconjurător determină comportamentul. Elementul distinctiv al teoriei lui Lewin este această interacțiune dintre persoană și mediu pe care el a studiat-o în detaliu. În cartea sa publicată în anul 1935, *A dynamic theory of personality*, conceptualizează faptul că atât persoana, cât și mediul înconjurător sunt elemente distincte ale unui spațiu de viață integrat. Acest spațiu de viață integrat se referă la totalitatea elementelor care pot determina comportamentul unui individ la un moment dat. Fiind puternic influențat de teoriile gestaltiste ale lui Kohler și Wertheimer, Lewin a conceptualizat interacțiunea dintre persoană și mediul înconjurător ca pe un gestalt contemporan, reprezentând un câmp de forțe care presupune o formă caracteristică la un anumit moment în timp. Astfel, toți determinanții comportamentului, într-un anumit moment în timp, sunt prezenți în acel câmp în momentul respectiv. Așadar, spre deosebire de Allport și Murray, Lewin nu ia în considerare principiile dezvoltării umane în teoria sa despre personalitate. În timp ce Murray este de părere că istoria persoanei este persoana în sine, iar Allport prezintă stadiile de dezvoltare ale sinelui, Lewin propune o conceptualizare a personalității care nu ia deloc în considerare conceptul de dezvoltare,

20 explicând personalitatea umană exclusiv din perspectiva interacțiunii persoană-situație.

Așa cum afirmă McAdams (1997), pentru Lewin, motivația umană reprezintă transformări de energie într-un câmp dinamic. Energia este eliberată în momentul în care persoana încearcă să revină în echilibru după o stare de tensiune. Persoana experimentează o tensiune atunci când o anumită parte din viața „interioară” a acesteia se află în dezechilibru față de celelalte părți componente. Tensiunea este cauzată de apariția unei nevoi care poate fi (1) o condiție fiziologică precum setea sau foamea, (2) o dorință pentru a obține un anumit lucru și (3) intenția de a îndeplini un anumit lucru. Lewin introduce termenul de valență care reprezintă o caracteristică a unei anume regiuni din mediul înconjurător al persoanei. O regiune care are o valență pozitivă este aceea în care condițiile existente sunt favorabile satisfacerii nevoii persoanei. Există o interacțiune între valență și nevoie, foarte asemănătoare cu cea dintre nevoie și presiune în teoria lui Murray.

În ordine cronologică, după teoriile personalității create de Allport, Murray și Lewin, a urmat teoria lui Raymond Cattell (1956).

Cattell s-a născut în anul 1905 în West Bromwich, Anglia. La 16 ani a început să studieze chimia și fizica la Universitatea din Londra, absolvind trei ani mai târziu ca șef de promoție. Încă din timpul celor trei ani de studiu, Cattell s-a arătat interesat de probleme din zona științelor sociale. A realizat că, studiind științele naturii, nu va dobândi capacitatea de a răspunde problemelor de natură socială și psihologică ce îl interesau. Drept urmare s-a decis să studieze psihicul uman, făcând o alegere văzută la vremea respectivă ca fiind excentrică din pricina puținelor oportunități existente de a lucra în domeniul științelor comportamentale.

În 1924 a început să studieze psihologia la Universitatea din Londra avându-l printre profesori pe psihologul și statisticianul Charles Spearman. În anul 1929 a obținut titlul de doctor în psihologie. Raymond Cattell a fost primul cercetător care a introdus analiza factorială în studiul personalității umane. După finalizarea doctoratului, a avut dificultăți în a lucra în cercetare din cauza lipsei de oportunități de la acea vreme. Cattell și-a împărțit activitatea profesională între Universitatea din Exeter și cea din Leicester. Adevărata oportunitate profesională a primit-o la opt ani după finalizarea doctoratului când psihologul american Edward Thorndike l-a invitat pe Cattell să petreacă un an la Universitatea Columbia din New York. Anul următor, a acceptat un post de cercetător la Clark University, iar în 1941 a început lucrul la Harvard University unde a pus bazele teoriei sale.

Având la bază analiza factorială, Cattell a conceptualizat o teorie a personalității de tip sistem care are multe elemente comune cu ceea ce

Allport, Murray, Lewin sau McDougall înțelegeau prin termenul de personalitate. În teoria lui Cattell despre personalitate cel mai important lucru este posibilitatea predicției comportamentului uman. În sens general, a definit personalitatea ca „tot ceea ce permite să se prezică ce va face o persoană (cum se va comporta) într-o situație dată” (150, p. 2, citat în McAdams, 1997).

În psihologia personalității, perioada 1930–1950 a fost denumită perioada marilor sisteme. În această perioadă, psihologii și cercetătorii care au studiat personalitatea umană au dezvoltat și conceptualizat mari sisteme teoretice cu scopul de a înțelege caracterul unitar al personalității și de a putea prezice cum se va comporta un individ într-o situație de mediu dată. Astfel, pe lângă principalele teorii care s-au impus în acea perioadă și despre care am vorbit pe scurt, au existat și alți cercetători de mare renume care au propus teorii sistemice ale personalității. Printre aceștia se numără Gardner Murphy și Andras Angyal. De asemenea, au existat cercetători care au studiat personalitatea din perspectivă psihanalitică propunând diferite teorii despre Eu ca instanță psihică. Printre aceștia se numără: Erik Erikson, Hanz Hartmann, Eric Fromm, Karen Horney și Melanie Klein.

McAdams (1997) afirmă că după al Doilea Război Mondial psihologia ca știință a început să fie împărțită în diferite arii de cercetare, astfel încât foarte puțini psihologi erau preocupați de psihologia generală, majoritatea dintre ei canalizându-și eforturile spre diferite arii aplicative ale psihologiei. În perioada 1950–1970 marii cercetători din psihologie s-au ocupat în primul rând cu studiul psihologiei sociale și al psihologiei clinice, astfel încât psihologia personalității nu a mai reprezentat un interes de bază pentru psihologi. Totuși, cei care au studiat psihologia personalității în această perioadă s-au focusat asupra studierii constructelor conceptualizate până în acea perioadă cu privire la personalitate, având ca scop principal măsurarea acestor constructe și stabilirea unor relații existente între aceste constructe și diferite categorii și tipuri de comportamente.

Același autor este de părere că la finalul celui de-al Doilea Război Mondial a existat o reorientare în cercetarea personalității, acest moment reprezentând un final pentru tendința de a crea teorii cu privire la personalitate și un început pentru studierea personalității din punct de vedere empiric. De asemenea, echipa editorială a revistei de psihologie *Character and Personality*, care până în acea perioadă publica aproape în exclusivitate articole teoretice, a anunțat că articolele ce vor fi acceptate pentru publicat vor fi cele despre studierea și testarea la nivel empiric a constructelor personalității. Așadar, odată cu această reorientare s-a pus problema măsurării constructelor teoretice de personalitate. Pentru a evita pe